

ŞEYH HASAN OCAĞI VE VEFÂİLİKLE İRTİBATI*

SHEIKH HASSAN OCAK AND ITS CONNECTION TO WAFAI ORDER

Hacı YILMAZ**

Öz

Bu çalışma Moğol istilası önünden kaçarak Anadolu'ya gelen Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavail'i ele almaktadır. Bahsedilen kişilerin adlarına birer Alevi ocağının kurulmuş olması, onların yaşadıkları çağda oldukça tanınan ve etraflarında önemli bir nüfus barındıran birer derviş olduklarını göstermektedir. Fakat şimdiye kadar üzerinde pek durulmamış olan bu dervişler hakkında tarihi bilgiler yok denecek kadar az olup, haklarında çok zayıf rivayetler bulunmaktadır. Bu dervişler eldeki belgelere göre Ahmed Yesevî geleneğinden ziyade Vefâî geleneğine bağlanmakta olup, bu yönüyle diğer bazı Alevi ocak kurucularıyla paralellik göstermektedirler. Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavail'in tarikat bağlantılarını ve buldukları çevreye etkisini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, Şeyh Hasan, Şeyh Ahmed Tavail ve Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî hakkındaki verilerle sınırlandırılmıştır. Nitel araştırma olarak planlanan bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi uygulanmıştır. Şeyh Hasan, Şeyh Ahmed Tavail ve Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî başlığı ile taranan veriler doküman analizi yoluyla incelenmiştir. Çalışmada Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavail'in Ebül-Vefâ ile bağlantısı ortaya konulmaya çalışılmış, eldeki belgelerden hareketle yukarıda belirtilen hususlar tartışılmış, ayrıca hem Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavail'in kimliği hem de Vefâî geleneğinin Alevi ocakları üzerindeki etkisi ortaya konulmuştur. Çalışmada ayrıca Şeyh Hasan'ın Tunceli bölgesinde yaşayan Şeyh Hasan aşireti ile ilgili bağlantısına da değinilmiştir. Araştırmada Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavail'in her ne kadar sözlü geleneğe Hoca Ahmed Yesevî'nin yanında yetişmiş, onun tarafından Anadolu'ya gönderilmiş birer derviş oldukları anlatılsa da 1530 tarihinde düzenlenen belgeler sayesinde onların açık bir şekilde Ebü'l-Vefâ'ya bağlı oldukları ve bölgenin İslamlaştırılmasında önemli katkılar sağladıkları sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Şeyh Hasan, Şeyh Ahmed Tavail, Ahmed Yesevî, Ebü'l-Vefa, Vefâilik.

Abstract

This paper focuses on Sheikh Hassan and Sheikh Ahmad Tavail, who both arrived in Anatolia to flee the Mongol invasion. The fact that Ocaks were founded in their name shows that they were two well-known and highly influential dervishes of the time and milieu, in which they lived. However, these dervishes have so far received little scholarly attention and the historical knowledge about them is scarce and limited to unreliable accounts. These accounts maintain that both were close to and trained by Ahmad Yassawi and they were sent to Anatolia for the Islamization of this land. These accounts even led to a view that Sheikh Ahmad Tavail was in fact, Ahmad Yasawi himself so "Ahmad Tavail Ocak" was also called "Ahmad Yassawi Ocak". Planned as qualitative research, the method employed in the paper is document analysis. The data collected on Sheikh Hassan, Sheikh Ahmad Tavail and Abu al-Wafa al-Baghdadi was evaluated based on the method of document analysis. Hence, this paper attempts to show the connection of Sheikh Hassan and Sheikh Ahmad Tavail with Abu al-Wafa al-Baghdadi and discuss the other issues mentioned above. Furthermore, the identities of Sheikh Hassan and Sheikh Ahmad Tavail as well as the influence of Wafai tradition on Alawi Ocaks are revealed. Finally, the connection of Sheikh Hassan with the Sheikh Hassan tribe of Tunceli region is brought to attention. The paper

* Makalenin Geliş Tarihi: 24.07.2017, Kabul Tarihi: 08.08.2017.

** Yrd. Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, hyilmaz@ybu.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0001-9453-4094

concludes that while the oral tradition maintains Sheikh Hassan and Sheik Ahmad Tawil are two dervishes trained and sent to Anatolia by Ahmad Yassawi, based on documents from year 1530 they were, in fact, connected to Abu al-Wafa and played an important role in the Islamization of the region.

Key words: Sheikh Hassan, Sheikh Ahmad Tawil, Ahmad Yassawi, Abu al-Wafa, Wafai Order

1. Giriş

Malazgirt Savaşı ve Moğol istilası Anadolu'nun Türkler tarafından iskân edilmesinde ve Anadolu'nun İslamlaşmasında önemli iki tarihi gelişmedir. Özellikle Moğol istilası sırasında farklı tarikatlara mensup çok sayıda Şeyh ve derviş Anadolu'ya gelmiş, Anadolu'nun farklı yerlerinde kurdukları zaviyelerde dinî görüşlerini Türkmenler arasında yaymışlardır. Bu dervişler, konar-göçer hayatın hâkim olduğu Anadolu'da, kitabi bir din anlayışından ziyade Türkmenlerin anlayabileceği sadelikte bir dille dini anlatmışlar ve Türkmenlerin dinî hayatında son derece önemli bir konuma yükselmişlerdir. Abdâl, Baba veya Dede-Baba olarak bilinen bu dervişler, Türkmen boylarının sadece dinî liderleri olmakla kalmamışlar, ayrıca siyasi liderleri konumuna da yükselmişlerdir (Köprülü, 2016: 19). Örneğin Bektaşiliğin kurucusu olarak kabul edilen Hacı Bektaş Veli'nin dahi Bektaşlı Oymağı'nın hem dinî hem de siyasi lideri olduğuna dair ciddi görüşler mevcuttur (Beldiceanu, 2010: 133). Etraflarında bulunan bu nüfustan da güç alan dervişler, siyasi iktidara karşı ayaklanmışlardır. XIII. yüzyılda Baba İlyas Horasânî'nin liderliğinde Anadolu Selçuklularına karşı olan kalkışma bunlardan en etkili olanıdır. Vefâî Tarikatı'na mensup dervişler ve Türkmenler tarafından gerçekleştirilen Babailer İsyanı'nın etkisi günümüze kadar sürmüştür (Ocak, 2000: 38). Bu isyan sonucunda Selçuklu Devleti yıkılmanın eşiğine gelirken, isyana katılanlardan geriye kalanlar ise özellikle Söğüt ve Domaniç'te kuruluş aşamasında olan Osmanlı Devleti'nin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamışlardır. İsyan katılanlardan geriye kalanlar, Abdâlân-ı Rum ve sonrasında Bektaşî adı altında Osmanlı topraklarında ortaya çıkmışlar ve devletin kuruluşuna pek çok yönden destek vermişlerdir. Abdâlân-ı Rum'u meydana getiren bu kişiler ağırlıklı olarak Vefâî tarikatına mensuplardı. Bunlar Anadolu'nun toplumsal şartlarına uygun bir halk tasavvufu oluşturmuşlardı. Bu bir çeşit halk İslam'ı idi (Ocak, 2016: 35).

XIII. ve XVI. yüzyıllarda Türkmenlerin hayatında yer alan dervişler, onlar tarafından öylesine kabul edilmişlerdir ki, Alevi ocaklarının hemen hemen tamamı onların adını taşımaktadır. Ocak kurucusu olarak kabul edilenlerin neredeyse tamamı Yesevî, Vefâî, Kalendarî, Haydârî ve Hurûfî, sonrasında ise bu tarikatların bir birleşimi olan Bektaşî tarikatının birer temsilcisi olan dervişlerdi. Böylece uzun yıllar boyunca onların etrafında olduğu düşünülen kutsallık ve manevi güçten istifade edilmiş, Alevi ocakları ve bununla bağlantılı olarak dedelik kurumu ortaya çıkmıştır. Fakat bu kişilerin tarihî kimlikleri, haklarındaki belge ve bilgilerin yetersizliği yüzünden tam olarak ortaya konulamamıştır. Bununla birlikte Alevilerin

elinde bulunan belgelerde, özellikle şecere ve arşiv belgelerinde ocakların kuruluş süreçlerini aydınlatılabilecek bilgilere rastlanmaktadır. Bu şecereler onları kutsal bir soya yani Hz. Ali soyuna bağlarken, bir yandan da bahsedilen tarikatlara mensup şeyhlerin etraflarında oluşan menkıbeler, onların zamanla Alevi-Bektaşî geleneği içinde kabul edilmesinde etkili olmuştur (Gülten, 2014: 95).

Araştırmaya konu olan Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavail de bahsedilen dervişlerden olup, aşağıda tartışılacağı üzere Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî tarafından kurulan Vefâî tarikatına mensup birer derviş olarak Anadolu'ya gelmişler ve etraflarında bulunan kitleler arasında kendi tarikatlarının görüşlerini yaymışlardır. Aşağıda Şeyh Hasan ile Şeyh Ahmed Tavail'in Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî ile bağlantısı üzerinde durulmuştur. Diğer Alevi ocakları üzerinde etkili olduğu anlaşılan Vefâî tarikatının bu iki derviş üzerindeki etkisine dair de bazı değerlendirmeler yapılmıştır.

2. Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî ve Vefâilik

Vefâî tarikatı, Türk tasavvuf tarihinin bilhassa Selçuklu ve erken Osmanlı devirlerindeki seyrinin şekillenmesinde büyük pay sahibi olmuştur. Tarikat, XII. ve XV. asırlarda Irak, Suriye ve Anadolu'yu içine alan oldukça geniş sayılabilecek bir coğrafyaya yayılmıştır. Gerek Türkiye Selçukluları devrinde gerekse Osmanlı Beyliği'nin ilk yıllarında hatırı sayılır bir nüfuzla sahip olmasına rağmen tarikatın önemine dair pek fazla araştırma yapılmadığı ve bu hususun gözden kaçırıldığı görülmektedir (Şahin, 2014: 40).

Türklerin İslamiyet'e girişleri sürecinde bazı dini önderler ve tarikatlar ön plana çıkmaktadır. Fuat Köprülü ve Karamustafa bunların başında Ahmed Yesevî'yi dolayısıyla da Yesevîliği saymakta, Türklerin İslamiyet'i kabulünde onun önemini vurgulamaktadırlar (Köprülü, 2016: 48; Karamustafa, 2005: 67). Fakat son dönemlerde araştırmaların yoğunlaşması neticesinde Ahmed Yesevî'den başka dervişlerin de bu süreçte önemli rol aldığı, hatta onlardan bazılarının Ahmed Yesevî'den daha etkili oldukları iddia edilmektedir. Bunların başında Suriye'deki aşiretler arasında faaliyet gösteren Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî ve onun tarafından kurulan Vefâî tarikatı gelmektedir. Özellikle Alevi dedelerinin elinde bulunan şecerelerde Alevi ocak kurucularının Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî'ye veya akrabalarına bağlanması oldukça dikkat çekicidir. Bu tür belgelerde Ahmed Yesevî'den ziyade Ebü'l-Vefâ'ya atıfta bulunulması, onun etkisinin Yesevî'ye göre daha yoğun olduğu yorumlarına yol açmıştır (Karakaya-Stump, 2015: 188).

Vefâî tarikatı, Tâcü'l-Ârifin Seyyid Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî tarafından kurulmuş olup, XIII. yüzyıl Anadolu'sunda Türkmenler arasında pek çok mürit edinmiştir. Irak, Suriye ve Anadolu Türkmenleri arasında yaygın olan Vefâî tarikatının kurucusu Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî'nin hayatı ve kerametleri, menâkıbında geniş ölçüde anlatılmaktadır (*Ebü'l-Vefâ Menâkıbnâmesi*, 2006). O, tahsilinin bir kısmını Bağdat'ta

tamamlandıktan sonra bir müddet Buhara'da bulunmuş ve burada eğitimine devam etmiştir. Onun Ehl-i Sünnet ilkelerine pek uymayan bazı davranışlar sergilediği anlaşılmaktadır. Ocak, bunu teyit eden şu bilgileri vermektedir: “Halifenin Şeyhe bir mektupla beraber şarap ve kadeh gönderdiği rivayet edilmektedir. Mektupta, yollanan kadehin kadın-erkek bir arada yapılan ayin sırasında Şeyhin şarap içmesi için gönderildiği ifade edilmiştir. Ayrıca Şeyhin halifelerinden ve müritlerinden çoğunun Türk olması, onun Türk olma ihtimalini de güçlendirmektedir (1994: 347). Tarikatın asıl yayılma alanı Irak ve Suriye olarak görülmekle birlikte, Türkmen aşiretleri sayesinde Anadolu'da da oldukça etkili olmuştur (Şahin, 2012: 600). Anadolu'da bilinen ilk müridi aynı zamanda Oğuzların Kargın boyuna mensup bazı cemaatlerin de önderliğini yapan Dede Kargın'dır (Gülten, 2011: 148). Dede Kargın, Vefâiyye'nin Anadolu'nun bilhassa kırsal kesimdeki boy, oymak ve cemaatler arasında yayılmasında büyük paya sahiptir. “Maraş, Malatya, Urfa ve Mardin gibi bölgelerde yoğun bir propaganda faaliyeti başlatan ve büyük nüfuz kazanan Şeyh, göçebe Türkmen dervişlerine karşı oldukça iltifat sahibi olduğu bilinen Türkiye Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad'ın (1220-1237) takdirini kazanmış; Sultan, bizzat ziyaret ettiği Dede Kargın'a on yedi pare köy vakfetmiştir.” (Şahin, 2014: 44). Fakat tarikatın esas etkisi Dede Kargın'ın halifesi ve Babaî isyanının lideri olan Baba İlyas zamanına rastlamaktadır. Vefâî tarikatı, Anadolu'nun sosyal ve siyasi hayatına derinden tesir etmiş, tarikat mensupları Selçuklular döneminde meydana gelen Babaî isyanının tasavvufi alt yapısını oluştururken, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında da savaşlara katılmak, ıssız yerleri şenlendirmek ve hanedanı meşrulaştırmak gibi pek çok hususta etkili olmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde yaşayan Şeyh Edebâli ve Geyikli Baba gibi önemli dervişlerin bu tarikata bağlı olduğu bilinmektedir (Ocak, 1994: 347).

Anadolu'da aşiretlerin önemli bir kısmı arasında bu tarikata bağlı kişileri görmek mümkündür. Ayrıca Ebü'l-Vefâ silsilesine bağlanan Alevi ocakları oldukça fazladır. Pek çok Alevi ocak kurucusu bir şekilde onunla veya ailesiyle irtibatlı olarak gösterilmiştir. Örneğin Sarı Saltık ocağına ait bazı şecerelerde Sarı Saltık'ın Ebü'l-Vefâ'nın soyundan geldiği yönünde bilgilere rastlanmaktadır. Yine Şeyh Çoban, Ağuçenler, Delil Bircan, Üryan Hızır, İmam Zeynel Abidin, Dede Kargın ve Kara Pirbad ocakları da Vefâî geleneğine bağlıdırlar (Gülten, 2014: 103).

3. Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavil

Ebü'l-Vefâ ile bağlantılı birçok Alevi ocağı olduğu bilinmekle beraber bunlar arasında Şeyh Hasan ve onunla bağlantılı olduğu belirtilen Sultan Onar, Şeyh Ahmed Tavil Dede, Şeyh Bahşiş ve Seyyidân ocakları da ona bağlı ocaklar arasında sayılabilir. Çünkü bu ocakların da Ebü'l-Vefâ ile bağlantılı olduklarına yönelik önemli bilgiler mevcuttur. Bununla alakalı ilk bilgilere Malatya sancağına ait tahrir defterlerinde ulaşılmaktadır. Bu defterler her ne kadar Osmanlılar zamanında tutulmuş olsalar

da Selçuklu ve beylikler dönemlerine dair önemli bilgiler ihtiva etmektedir. 1530 tarihli mufassal defterdeki bilgilere göre, Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykûbâd (1220-1237) tarafından, o dönemde Malatya'nın Muşar nahiyesine günümüzde ise Elazığ'ın Baskil ilçesinde yer alan ve Şeyh Hasanlı (Seyyid) köyündeki Şeyh Hasan Zaviyesi'ne, köyün ve köye yakın bazı mezarların gelirleri vakfedilmiş ve vakfın vakıfnamesi hazırlanmıştır. Hem köyün hem de zaviyenin Şeyh Hasan adını taşıması onun tarihî bir kişilik olduğunu açık bir suretle ortaya koymaktadır. Bunun yanında onun yerleşimci bir derviş olduğu, etrafında bulunan nüfusla bu bölgeye gelerek bir zaviye inşa ettiği ve Şeyh Hasanlı köyünün de bu zaviye etrafında kurulduğu söylenebilir. Bu yönüyle, Köprülü'nün de ifade ettiği gibi, o aşireti için hem dinî hem de siyasi bir karakterdir (Köprülü, 2016: 22). Yine köy ve zaviyenin Fırat nehri kenarında stratejik bir konumda yer alması, Şeyh Hasan'ın buraya bilinçli bir tercih sonucunda yerleştiği anlamına gelmektedir. Burası muhtemelen daha önceki dönemlerde de yerleşim alanı olarak tasarruf edilmekteydi. Şeyh Hasanlı köyünün hem divanî hem de malikâne gelirleri zaviyeye bağlanmıştır. Ayrıca Özbek, Beyru, Üçbölük ve Horik mezarlarının gelirleri de zaviyeye tahsis edilmiştir. Zaviyenin 1530 tarihindeki geliri 1090 akçedir (BOA TD 156: 41-42).

1530 tarihli muhasebe-icmal defterinde ise köyde 18 hane ve 1 mücerred nüfusun yaşadığı bilgisinin yanında, köy gelirinin tımar ve vakıf olarak ikiye ayrıldığı da yer almaktadır. Buna göre köyden elde edilen verginin 348 akçesi tımara, 544 akçesi ise vakfa aittir (BOA TD 387/II: 906). Bu bilgilerden köy gelirlerinin paylaşımında sonradan değişikliğe gidildiği anlaşılmaktadır. Bu durum uzun sürecek bir hukuki sürecin de başlamasına sebep olmuştur. İlerleyen sayfalarda görüleceği üzere, köy ve mezarların vakfa bağlı olup olmadıklarının yanında, zaviye hizmetinde yer alan ve Şeyh Hasan ile köyde mezarı bulunan Şeyh Ahmed Tavail'in evlatlarından olduklarını iddia eden kişilere vergi muafiyeti verilip verilmediği, verildiyse bunların sayısı gibi konular bazı problemleri doğurmuştur. Burada adı geçen Şeyh Ahmed Tavail konumuz açısından ayrıca önemlidir. Nitekim onun Şeyh Hasan ile birlikte hareket eden bir şeyh olduğu ve köye birlikte geldikleri düşünülebilir. Hatta onların kardeş oldukları ve Şeyh Ahmed Tavail'in Şeyh Hasanlı aşiretinin ikinci reisi olduğu da iddia edilmektedir (Onarlı, 2012: 87).

Tahrir defterlerinde ve diğer arşiv belgelerinde Şeyh Ahmed Tavail'in, Seyyid Ebü'l-Vefâ Tâcü'l-Ârifin'in evladından olduğu ve Sultan Alaaddin tarafından kurulan vakfa ait vakıfnamenin 1284 yılında yenilendiği anlaşılmaktadır. Onun Seyyid Ebü'l-Vefâ Tâcü'l-Ârifin'in evladından olduğu yönündeki bilgi, Ebü'l-Vefâ'nın müritlerinden ve Vefâî tarikatı mensuplarından olduğunu vurgulamak için kullanılmıştır. Bu noktada sadece onun değil aynı zamanda adına zaviye inşa edilip köy kurulan Şeyh Hasan'ın da Ebü'l-Vefâ ile bağlantılı olduğu düşünülebilir. Nitekim genel itibarıyla zaviyeler, herhangi bir tarikata mensup dervişler tarafından kendi dinî görüşlerini yaymak amacıyla kurulmuş müesseselerdir (Ocak-Faruki, 1986:

468). Bu bakımdan onun da Vefâi dervişi olması ihtimali ortaya çıkmaktadır. Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavi'l'den bahseden bu bilgiler tamamen dönemin ruhunu yansıtmaktadır. Bilindiği gibi Moğolların önünden kaçarak Anadolu'ya gelen dervişler Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmış, onun tarafından onlara pek çok köy temlik edilerek açtıkları zaviyeler maddi olarak desteklenmiştir. Şeyh Hasan Zaviyesi ve Şeyh Ahmed Tavi'l'in bulunduğu mezarlığın Orta Asya kültürünü yansıtan eserler arasında olması da köyün ve zaviyenin geçmişine yönelik izleri göstermesi bakımından önemlidir. Mezarlıkta bulunan türbe ve mezar taşları Selçuklu ve Beylikler dönemlerinin günümüze kadar gelen izlerini taşımaktadır. Ahlat mezar taşlarıyla benzerlik gösteren mezar taşları ve kitabeler XIII. ve XIV. yüzyıllara aittir (Aşan, 1986: 147; Aşan, 1989: 71).

Malatya Sancağı'na ait 1560 tarihli mufassal tahrir defterinde konuyla alakalı başka bilgiler de yer almaktadır. Bu tarihte köyde 105'i hane ve 61'i mücerred nüfus yaşamaktadır. Bunlardan altı kişi kendisi veya babası deftere şeyh olarak kaydedilmiştir. Şeyh Hasanlı köyü ile birlikte Horik, Üçbölük, Veledi ve Pirmelik mezarları da yazılmıştır. Köyün aradan geçen yaklaşık kırk sene zarfında bu kadar kalabalıklaşması, dışarıdan göç aldığı izlenimini uyandırmaktadır. Zira köydeki vergiden muaf tutulan kişilerle alakalı bazı bilgiler de bu iddiayı desteklemektedir (bkz. Ek-1,3,4). Anlaşıldığı kadarıyla köyde vergiden muaf tutulduğunu iddia eden kalabalık bir nüfus yaşamaktadır. 1560 yılına ait tahrirde uzunca bir açıklama yer almaktadır. Köyde Şeyh Ahmed Tavi'l'in metfun olduğu, fakat ilk defterde köyde yaşayan hiç kimsenin muaf yazılmadığı belirtilerek, Sıdkı Piri tarafından hazırlanan vakıf defterinde köy ile mezarların vakfa ait olduğu ve 28 kişiye vergiden muafiyet verildiği belirtilmiştir. Fakat mufassal defterde mezarların vakfa kaydedilmediği, ayrıca burada 28 nefere değil, 13 kişiye muafiyet verildiği ifade edilmiştir. Yine vilayet defteri gereğince 31 nefere daha muafiyet verildiği kaydı düşülmüştür. Yine köyde yaşayan 36 kişi Şeyh Ahmed Tavi'l'in evladı olduklarını niza ile kabul ettirmiş olup bunlara muaf olmaları için berat verilmiştir (bkz. Ek-2). Ek. Fakat evkaf ve mufassal defterde birbiriyle örtüşmeyen hususlar, Nişancı Mehmed Bey'in tahriri sırasında fark edilmiştir. Şeyh Hasanlı köyünün ilk tahrirde tımar olarak kaydedilmesinden dolayı, bu kez has olarak tasarrufu kararlaştırılmıştır. Diğer taraftan köyün yol üzerinde olması ve buradan gelip geçenlere hizmet etmeleri göz önünde bulundurularak, eski defter gereğince 13 kişiye muafiyet verilmiştir (KKA TD 142: 61a).

Ahmed Paşa zamanında ise köyde yaşayan bazı kişiler Halep'e kadar giderek burada bazı olaylara karışmışlardır. Bu yüzden vakıfları ellerinden alınmıştır. Burada adı geçen Ahmed Paşa, muhtemelen 1553-1555 tarihleri arasında Kanuni'nin sadrazamlığını yapan ve onun emriyle 1555 tarihinde öldürülen devlet adamı olmalıdır (Emecen, 2001: 357-358). Metinde Ahmed Paşa zamanı ile onun sadrazamlık yaptığı yıllar kastediliyorsa, Şeyh Hasanlı aşiretinin Halep'e kadar inmesi

ve burada bazı olaylara karışması da muhtemelen bu tarihler arasındadır. Fakat onlar muaf olduklarına dair iddialarından vazgeçmemiş, bunun üzerine 36 kişinin Şeyh Ahmed Tavi'l'in evladından olduğu kabul edilerek bunlara muafiyet verilmiştir. Yukarıda belirtilen karışık durumdan yararlanmak isteyen ve tahrir defterinde Kara Baba'dan sonra yazılan 127 kişi de vergi vermeyi kabul etmemiştir. Ayrıca bu kişiler mezraların da köye dahil olduğunu belirterek, buraları tasarruf etmeye devam etmişlerdir. Kayıta bunların Şeyhin evlatlarından olmadığı, daima fitne ve fesattan uzak durmadıkları ve haramzade oldukları ifade edilmiştir (KKA TD 142: 61a). Bu ağır ifadelerin sebebi Halep'e kadar giderek buralarda şekavette bulunmaları olmalıdır. Bu durum, Şeyh Hasanlı köyünde yaşayanların Tunceli bölgesinde yaşayan ve Şeyh Hasanlı olarak bilinen aşiretle yakınlığının bir işareti sayılabilir. Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla bunlar Malatya Sancağı'nın Gerger kazasında sakin iken Çemişgezek, Sağman ve Pertek kazalarına bağlı köylere girip buraların ahalisini sürgün etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin onları eski yerine göndermek çabalarının sonuç vermediği anlaşılmaktadır. Geldikleri bu bölgede eşkıyalık yaptıklarına dair dönemin belgelerinden geniş bilgiler bulunmaktadır (Yılmazçelik, 2012: 13).

Tunceli bölgesinde Şeyh Hasan Bey isimli bir de zaviye tespit edilmektedir. Buradaki Şeyh Hasan Bey Zaviyesi ile Malatya'daki Şeyh Hasan Zaviyesi arasında bir ilişki olup olmadığı, varsa bunun ne şekilde olduğu oldukça tartışmalı bir husustur. Tunceli'de bulunan Şeyh Hasan Bey'in kimliğiyle ilgili farklı iddialar yer almaktadır. Bir kısım araştırmacılar onun Çemişgezek beylerinin ataları arasında yer alan Pir Hüseyin Bey'in babası, Hacı Rüstem'in ise dedesi olan Emir Şeyh Hasan olduğunu iddia ederken, bazı araştırmacılar ise yukarıda hakkında bilgi verdiğimiz Şeyh Hasan ile aynı kişi olduğu kanaatindedir (Saltık, 2013: 280; Ünal, 1999: 163). Malatya Sancağı'nda yaşayan Şeyh Hasanlı cemaatinin sonradan Çemişgezek (Tunceli) bölgesine geldiklerine dair yukarıda verdiğimiz bilgi aslında bunların aralarında bir yakınlığın olduğuna işaret sayılabilir. Belki de Çemişgezek'te bulunan zaviye sonradan buraya gelen Şeyh Hasanlı aşireti mensuplarınca şeyhlerinin hatırasını yaşatmak için yapılmıştır. Diğer taraftan aşiretin farklı yerlere dağılması sonucunda birbiriyle bağlantılı Alevi ocakları da ortaya çıkmıştır. Şeyh Hasan'ın oğlunun torunlarından Şeyh Hasan tarafından Tunceli'ye bağlı Ağdat köyünde yine Şeyh Hasan adıyla bilinen bir ocak kurulmuştur. Malatya'da bulunan ocak Büyük Şeyh Hasan Ocağı, Tunceli'deki ocak ise Küçük Şeyh Hasan Ocağı olarak bilinmektedir. Ayrıca Şeyh Hasan Ocağı'nın aralarında Sultan Onar Ocağı, Şeyh Ahmed Tavi'l Dede Ocağı, Şeyh Bahşiş Ocağı ve Seyyidan Ocağı olan dört ocakla da ilişkili olduğu belirtilmektedir. Buna göre Sultan Onar Ocağı, Şeyh Hasan'ın Piri Baba'nın kızıyla evliliklerinden olma çocuklarının Malatya'nın Arapgir ilçesine bağlı Onar köyünde kurdukları ocaktır. Şeyh Ahmed Dede Ocağı, Şeyh Hasan'ın kardeşi ve Şeyh Hasanlı aşiretinin ikinci reisi Şeyh Ahmed'in Elazığ'ın Şeyh Hasanlı (Kumluhtarla) köyünde kurdukları ocaktır. Şeyh Bahşiş Ocağı da aynı şekilde Şeyh Hasan evlatlarının Kumlu Tarla köyünde kurdukları ocaktır. Seyyidân Ocağı ise Şeyh Hasan'ın oğlunun

torunlarından Seyyid'in Tunceli'nin Bodik köyünde kurduğu ocaktır (Yaman, 2006: 136).

Şeyh Hasanlı köyünde yaşayan ve kendilerinin vergiden muaf tutulduklarını bir türlü kabul ettiremeyen bu kişiler, işin peşini bırakmamışa benzemektedirler. 1560 tarihindeki girişimlerinden sonra da kendilerinin Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavail'in soyundan geldikleri iddiasıyla İstanbul'a zaman zaman arzda bulunmuşlardır (bkz. Ek-3,4). Bu dilekçelerin birinde III. Ahmed (1703-1736), zaviyenin hizmetinde bulunan Seyyid Ali ve bir diğer Ali, Yusuf, Hüseyin ve Kanber'e berat vererek onları zaviyedâr olarak atamıştır. Yine 1777 tarihli başka bir belgede Seyyid Kanber ve Seyyid Mustafa ve Seyyid Ali ve Seyyid Hasan ve Seyyid Molla Mehmed ve Seyyid Şemseddin ve Seyyid Ahmed ve Seyyid Hâşim ve Seyyid Selim ve Seyyid Mehmed ve Seyyid İmam ve Seyyid diğer Mehmed ve Seyyid Ali ve Seyyid Yusuf ve Seyyid Bektâş ve Seyyid Şeyh Hasan ve Seyyid Bâli ve Seyyid Abbas ve Seyyid İsmail ve Seyyid Osman ve Seyyid Mansur ve Seyyid diğer Ali ve Seyyid Abidin ve Seyyid diğer Yusuf arzda bulunarak gösterdikleri şahitler sayesinde vergiden muaf tutulmuşlardır (bkz. Ek-3, 4).

Yukarıda zikredilen belgelerin tamamında Şeyh Hasanlı köyünde medfun olan Şeyh Ahmed Tavail'in adı geçmektedir. Ayrıca onun Ebü'l-Vefâ evladından olduğu da vurgulanan hususlar arasındadır. Bu itibarla onun da tıpkı yukarıda isimleri geçen Sarı Saltık, Şeyh Çoban ve Dede Kargın gibi Vefâî geleneğine bağlı önemli bir derviş olduğu söylenebilir. Buradaki zaviye ve köyün Şeyh Hasanlı olarak kaydedilmiş olmasına rağmen, vakfın Şeyh Ahmed Tavail adına kurulduğu ve vakıfnamenin de onun adına düzenlendiği anlaşılmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken bir husus ise Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavail'in Ebü'l-Vefâ bağlantısı açık ise de onun Hoca Ahmed Yesevî geleneğine bağlı olduğu, hatta kurduğu ocağın Hoca Ahmed Ocağı olarak da bilinmesi bu sebeptendir. Günümüzde Elazığ'ın Baskil ilçesinde yer alan Şeyh Hasanlı (Tabanbükü) köyünde yaşayanlar, Şeyh Ahmed Yesevi soyundan geldiklerini söylemektedir. Bundan dolayı ocağa Ahmed Yesevî ocağı da denilmektedir. Ayrıca Şeyh Ahmed Tavail'in Ahmed Yesevî evladından olduğu bu yüzden de bütün seyyid ve ocakların serçeşmesi olduğu iddia edilmektedir (Yaman, 2006: 133).

Bu iddiaların kaynağı Şeyh Hasanlı (Tabanbükü) köyünde yer alan Garipler Mezarlığı'ndaki Şeyh Ahmed Tavail'in türbesinin giriş kapısına mermer levha üzerine "Pir-i Pirân Serçeşme-yi Mürşidân Hoca Ahmed Yesevî, doğumu 1103, ölümü 1163 ile ayrıca mezar taşına Hz. Ali oğlu Celal Abbas neslinden Horasanlı Hoca Ahmed Yesevî. 1103-1166." ifadesinin yazılmış olmasıdır. Aslında her iki yazının da sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Fakat onun Hoca Ahmed Yesevî ile bağlantılı olduğu yönündeki rivayetlerin uzun süre köy halkı ve ocak talipleri arasında yaşadığı söylenebilir.

Her ne kadar her ikisinin de aynı kişi olduğu düşünülse de aslında Şeyh Ahmed Tavail'in Hoca Ahmed Yesevî dergâhında yetişmiş bir derviş olduğu da rivayetlerde anlatılmaktadır. Rivayete göre, Tavail ismi ona Hoca Ahmed Yesevî tarafından verilmiştir. Şeyh Ahmed Dede, Ahmed Yesevî'nin halifelerinden halim, selim, çok uzun boylu ve bilge bir kişidir. Hocası bir gün ona, "Boyun kadar ulu olasın, soyun ebedi tavail (uzun) ola, bundan böyle sen de şeyh Ahmed Tavail olarak çağrılarsın." diye dua etmiş ve ocakta yanan dut köseğisini alarak fırlatmış, akabinde "Sana destur ve nasip verdim. Git bu köseği bul, orası senin yurdundur." demiştir. Bunun üzerine o hocasının elini öperek kardeşi Şeyh Hasan'la yola çıkmış, köseği Fırat Nehri'nin kıyısında bulmuşlar ve burada bir zaviye inşa etmişlerdir. Kardeşi Şeyh Hasan'a izafeten köy onun adını almıştır. Şeyh Ahmed Tavail'in mezarının yanındaki mezarın ise köyün ve zaviyenin kurucusu olarak kabul edilen kardeşi Şeyh Hasan'a ait olduğuna inanılmaktadır (Kıyak, 2012: 171).

Şeyh Hasan'la ilgili zayıf rivayetlerde de Ahmed Yesevî etkisi görülür. Buna göre, o Bayat Boyu'nun On-er Oymağı'ndandır. Ahmed Yesevî'den tasavvuf dersleri aldığı, Ahmed Yesevî'nin ona "Sen bir er değil, on er gücündesin. Bundan böyle senin adın Şeyh Hasan Oner olsun ve böyle bilinsin ve böyle çağrılısın." dediği aktarılır (Saltık: 2013: 281). Ayrıca onun Oğuzların yirmi dört boyundan Bayatların On-Er Aşireti'nin beyi olduğu görüşünün yanı sıra eski adıyla Muşar, şimdiki adıyla Elazığ'a bağlı Baskil İlçesi'nin Aydınlar Bucağı'nda bulunan kalede yarı özerk bir beylik tesis ettiği ve ayrıca Şeyh Hasanlı bugünkü adıyla Tabanbükü köyünü kurduğu iddia edilmektedir (Onarlı, 2012: 93). Bu iddialarının doğru olduğuna yönelik elimizde tarihi vesikalar mevcut olmayıp bunlar birer iddiadan ibarettir. Hamza Aksüt'ün yerinde ifadesiyle, Şeyh Ahmed Tavail'i Hoca Ahmed Yesevî gibi gösteren veya onun ve Şeyh Hasan'ın Ahmed Yesevî'nin yanında yetiştiğine dair ileri sürülen bu görüşlerin temelsiz olduğu söylenebilir (Aksüt, 2009: 278).

4. Sonuç

Türklerin İslamlaşma sürecinde pek çok kişi ve tarikatın katkısı olmuştur. Anadolu'nun Türkleşmesiyle ilgili çalışmaların ilk yapıldığı yıllarda Köprülü'nün de etkisiyle Anadolu'nun Türkleşmesinde Ahmed Yesevî ve Yesevilik ön plana çıkmıştır. Buna rağmen son dönemdeki çalışmalar özellikle Ebü'l-Vefa el-Bağdâdî ve Vefâilik üzerine yoğunlaşmış bulunmaktadır. Alevi dedelerinin elinde bulunan şecerelerin pek çoğunda, XIII. ve XIV. yüzyıllarda Türkmenler arasında faaliyet gösteren dervişlerin Ebü'l-Vefa ve tarikatına bağlı olduğunu gösteren kayıtlar, Vefâiliğin Anadolu'nun Türkleşmesindeki önemini göstermektedir. Dede Kargın, Sarı Saltık, Şeyh Çoban gibi Anadolu'nun İslamlaşmasını sağlayan şeyhlerin Ebü'l-Vefa ile irtibatı bu bakımdan oldukça önemlidir. Çalışmanın konusu olan Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Tavail her ne kadar sözlü gelenekte Hoca Ahmed Yesevî'nin yanında yetişmiş, onun tarafından Anadolu'ya gönderilmiş birer derviş olarak

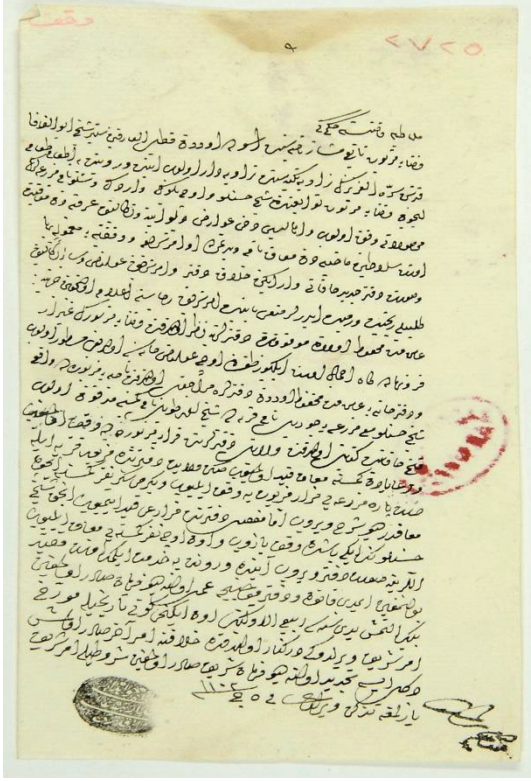
anlatılsa da daha 1530 tarihinde düzenlenen belgeler onları açık bir suretle Ebü'l-Vefâ'ya bağlamaktadır. İki kolonizatör/yerleşimci derviş olan Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmed Taviil günümüzde Elazığ'ın Baskil İlçesi'ne bağlı Şeyh Hasanlı köyüne gelerek yerleşmişler ve burada zaviye kurarak bölgenin İslamlaşmasına katkıda bulunmuşlardır. Köyün Fırat Nehri'nin yanında ve yol üzerinde olması, burasının bilinçli bir tercih sonucunda seçildiğini göstermektedir. Köyde kalanların bir kısmı zamanla başka yerlere dağılmaya başlamışlardır. Özellikle Çemişgezek Sancağı'na gittikleri ve burada bazı olaylara karıştıkları anlaşılmaktadır. Bölgede tespit edilen Şeyh Hasan Bey Zaviyesi'nin de buraya gelen Şeyh Hasanlılar tarafından kurulduğu ifade edilebilir. Sonuç olarak her iki şeyhin de Hoca Ahmed Yesevî'nin dergâhında yetiştikleri, onun tarafından isim verildiği ve Anadolu'ya gönderildikleri şeklinde anlatılanlar gerçekte uyuşmayan bilgilerdir. Onların her ikisi de belgelerden açıkça anlaşıldığı üzere Vefâî geleneğine bağlı birer derviştir.

Kaynakça

- Aksüt, Hamza. (2009). *Aleviler*. Ankara: Yurt Kitap Yayın.
- Aşan, Muhammet B. (1986). "Tabanbükü (Şeyh Hasan) Köyü Mezarlıkları". Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu, Elazığ 5-6 Mayıs 1986.
- . (1989). *Elazığ, Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskân İzleri (XI-XII. Yüzyıl)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tahrir Defterleri (BOA TD), 156, 387.
- Beldiceanu-Steinherr, Iréne. (2010). "Osmanlı Tapu-Tahrir Defterleri Işığında Bektaşiler (XV.-XVI. Yüzyıllar)". Çeviren: İzzet Çıvgın. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3., s.130-187.
- Emecen, Feridun. (2001). "Kara Ahmed Paşa". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s.357-358.
- Gülten, Sadullah. (2011). "Anadolu'da Bir Vefâî Şeyhi: Tahrir Defterleri Işığında Dede Karkın Hakkında Bazı Değerlendirmeler." *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 59. , s.147-158.
- . (2014). "Bir Heterodoks Derviş Kimliğinin İnşası Yahut Vefailikten Aleviliğe: Şeyh Çoban ve Evladına Dair". *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, S. 10., s. 93-113.
- Gümüšoğlu, Dursun (Haz.) (2006). *es-Seyyid Ebü'l-Vefâ Menakıbnâmesi*. İstanbul: Can (Adil Ali Atalay) Yayınları.
- İnalçık, Halil. (2000). "Aşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı?". *Söğüt'ten İstanbul'a., Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları., s. 119-145.

- Karakaya-Stump, Ayfer. (2015). *Vefailik, Bektaşilik, Kızılbaşlık*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karamustafa, Ahmet T. (2005). “Yesevilik Melâmîlik, Kalenderilik ve Anadolu Tasavvufunun Kökenleri Sorunu”. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*. Hazırlayan. Ahmet Y. Ocak. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.61-89.
- Kıyak, Abdülkadir. (2012). “Halk Dindarlığı Bağlamında Kutsal Mekân Anlayışı -Baskil Örneği”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2., s. 159-181.
- Köprülü, M. Fuad. (2016). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Alfa Yayıncılık.
- Kuyûd-ı Kadime Arşivi Tahrir Defterleri (KKA TD), 142.
- Ocak, Ahmet Y. (1994). “Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık. s.347.
- . (2000). *Babaîler İsyanı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- . (2016). *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci (Kolonizatör) Derviş Yahut Vefâiyye ve Yeseviyye Gerçeği: Dede Garkın & Emirci Sultan*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ocak, Ahmet Y.-S. Faruki. (1986). “Zaviye” . *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul: M.E.B. Yayınları, s. 468-476.
- Onarlı, İsmail. (2012). “Şeyh Hasanlı Aşiretleri Konfederasyonu Oymak ve Obalarının Yerleşik Yörelerindeki Söylence ve İnanç Motiflerinin Nesnel ve Tarihsel Temelleri.” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 14., s. 87-101.
- Saltık, Veli. (2013). “Dede Şeyh Hasanlar ile Aşiret Şeyh Hasanlar”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 66, s. 279-312.
- Şahin, Haşim. (2012). “Vefâiyye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, s. 601.
- . (2014). “Selçuklu Ve Erken Osmanlı Döneminde Vefâiyye Tarikatı.” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 70., s. 39-54.
- Ünal, Mehmet Ali. (1999). *XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yaman, Ali (2006). *Kızılbaş Alevi Ocakları*. Ankara: Elips Kitap Yayıncılık.
- Yılmazçelik, İbrahim. (2012). “Osmanlı Döneminde Dersim’de Sosyal Yapı ve Dersim Aleviliği”. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3., s. 1-38.

Ekler:

Ek-1: Şeyh Hasanlıların vergiden muaf olduğunu belirten hüküm

Ek-1-Malatya Kadısına Hüküm ki,

Kazâ-yı mezbûra tâbi Mûşar nâhiyesinde âsude olan kutbu'l-ârifin Seyyid Şeyh Ebû'l-Vefâ Kudîse sirruhu'l-azîz'in zâviye-tekyesinde zâviyedâr olup âyende ve revendeye it'âm-ı taâm için kazâ-yı mezbûre tevâbiinden Şeyh Hasanlu ve Üç Bölük ve Erdek ve Teşlu nâm mezraların mahsûlâtı vakf olup ve ahâlisi dahi avâriz-ı dîvâniye ve tekâlif-i örfiyyeden muâfiyet üzere salâtin-i mâziyeden muâfnâme ve yedimizde evâmir-i şerife ve vakfiye-i ma'mûletün biha ve sûret-i defter-i cedîd-i hakâni var iken hilâf-ı defter ve emr-i şerif avâriz vesâir tekâlif talebiyle rencide ve remide

ederler. Men'i bâbında emr-i şerif ricâsına i'lâm olunmağın Hazîne-i Amire'mde mahfuz olan mevkufât defterlerine nazar olundukda, vakf-ı mezburun gayr-i ez fûru-nihâdegân icmâl üzere iki yüz doksan üç avâriz-hânesi olduğu mastur olup ve Defterhâne-i Amire'mde mahfuz olan defterlere müracaât olundukda nâhiye-i mezbûrede vâki Şeyh Hasanlu maa Mezraâ-yı Çivril nâm karyede Şeyh Ahmed-i Tavîl nâm kimesne medfûn olup feth-i hakânide kitâbet olundukda vilâyet defterlerinde kurâ-yı mezbûrede vakf olmayıp ve reâyâdan kimesne muâf-ı kayd olmayıp sonra vilâyet defterinde mezbûr karye ile dört pâre mezrâyı mezâr-ı mezbûreye vakf eyleyip ve yirmi sekiz nefer kimesne için muâfı deyu şerh verip amma mufassal defterinde mezâr-i kayd etmeyip ancak Şeyh Hasanlu'nun iki başdan vakf yazıp ve on üç nefer kimesneyi muâf eyleyip ellerine sûret-i defter verip âyende ve revendeye hizmet eylemek üzere mukayyed bulunmağın imdi, kanun ve defter mucebince amel oluna deyu fermân sâdir olmağın bin altmış yedi senesi Rebi'ülevvel'inin on

ikinci günü (12 Rebülevvel 1067) târihiyle müerreh emri şerif verildiği derkenâr olundukda hilâfına emr-i âher sâdır olmuş değil ise, tecdid oluna deyu fermân-ı şerif sâdır olmağın şurûtuyla emr-i şerif yazılmağa tezkire verildi. Fi 5 C. Sene fi 5 Cemaziyel

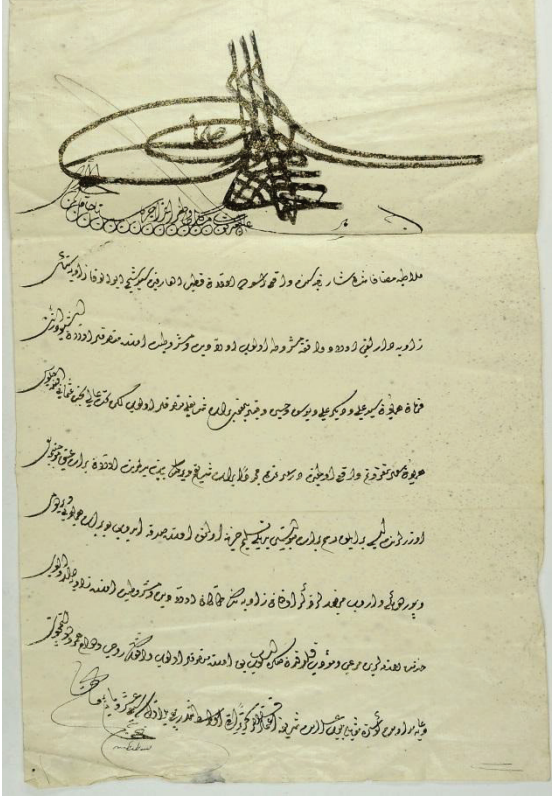
Günümüz Türkçesine Çevirisi

Malatya kadısına emirdir,

Malatya kazasına bağlı Müşar nahiyesinde bulunan Ebü'l-Vefa Hazretlerinin tekkesinde zaviyedar olup, bu zaviyeye gelip gidenlere yemek temini için bu kazaya bağlı Şeyh Hasanlı, Üç Bölük, Erdek ve Taşlı isimli mezraların gelirleri bu iş için tahsis edilmiştir. Buralarda yaşayan halk her türlü vergiden muaf olduklarına dair eski sultanlardan aldıkları belgeler ellerinde olmasına rağmen kendilerinden vergi istenmekte ve bu kişiler rencide edilmektedir. Bu durumun engellenmesi için benden emir istendiğinde hazine defterlerine bakıldı. Buradan anlaşıldı ki orada oturan ahaliden iki yüz doksan üç vergi mükellefi hâne olduğu, yine adı geçen nahiyede bulunan Şeyh Hasanlı ve ona bağlı Çivril köyünde Şeyh Ahmed Tavail isimli kişinin mezarı bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca vilayet defterine bakıldığında bu köylerde vakıf olmayıp oradaki ahaliden kimsenin vergiden mufaiyet kaydının olmadığı belirlenmiştir. Ancak daha sonra adı geçen bu köy ile 4 parça mezranın burada bulunan mezara vakf eylendiği ve bundan dolayı oradaki ahaliden yirmi sekiz kişinin vergiden muaf tutulduğu ve yine defterlere mezarı kaydetmeyip Şeyh Hasanlı'dan on üç kişinin vergiden muaf edilerek ellerine resmi belge verilerek gelenlere yemek verecekleri hususu deftere kayd edilmiştir. Şimdi, kanun ve defterde yazılanlara uygun olarak iş yapılınsın diye 1067/1656 senesi Rebiü'l-Evvel ayının 12. günü ferman verdiğim ekte görüldüğünden eğer bunun aksine bir başka bir emrim yok ise bu şekilde emir yazacağım konusunda tezkire verildi.

Mühür: .....Kadri.

EK-2: Ebü'l-Vefâ evlatlarının zaviye mutasarrıflığına dair berat

Tuğra: IV. Mehmet oğlu
Sultan III. Ahmed

Malatya muzâfâtından Müşar nâhiyesinde vâkı-i âsude olan kutbu'l-ârifin Seyyid Şeyh Ebü'l-Vefâ zâviyesinin zâviyedârlığı evlâd-ı vâkıfa meşrûta olup evlâdiyet ve meşrûtiyet üzere mutasarrıflar olan işbu dârende-i fermân-ı hümayun Seyyid Ali ve diğeri Ali ve Yusuf ve Hüseyin ve Kanber bilfiil berât-ı şerifle mutasarrıflar lâkin taht-ı âli-baht-ı Osmânî üzere cülûs-i hümayun-ı saâdet-makrûnum vâkı olmağın Dersâadetimde müceddeden berât-ı şerifim verilmek bâbında yedlerinde olan berât-ı atik mucebince üzerlerinde ise bir aylık resm-i berât mütevellisi yediyle teslim-i hazîne olunmak üzere sadaka idüp bu berât-ı hümayunu virdüm. Ve buyurdum ki, varup

mezburlar zikr olunan zâviyenin kemâ kâne evlâdiyet ve meşrûtiyet üzere zâviyedâr olup, hizmet-i lâzîmelerin mer'î ve müeddeb kıldıkdan sonra üslûb-ı sâbık üzere mutasarrıflar olup vâkıfın ruhu ve devâm-ı ömr-i devletim için duâya müdâvemet göstere, böyle bilüp alâmet-i şerife i'timâd kılalar. Tahrîren fi evâsiti şehri R. Fi bidâyeti seneti seb'a aşereti ve mieti ve elf (Rebiülâhir 1117)

(Arka sayfada): Mucibince mahalline kayd olunup sene 1117.

Günümüz Türkçesine Çevirisi

Tuğra: IV. Mehmed Oğlu III. Ahmed

Malatya'ya bağlı Müşar nahiyesinde bulunan Kutbu'l-Ârifin Ebü'l-Vefâ

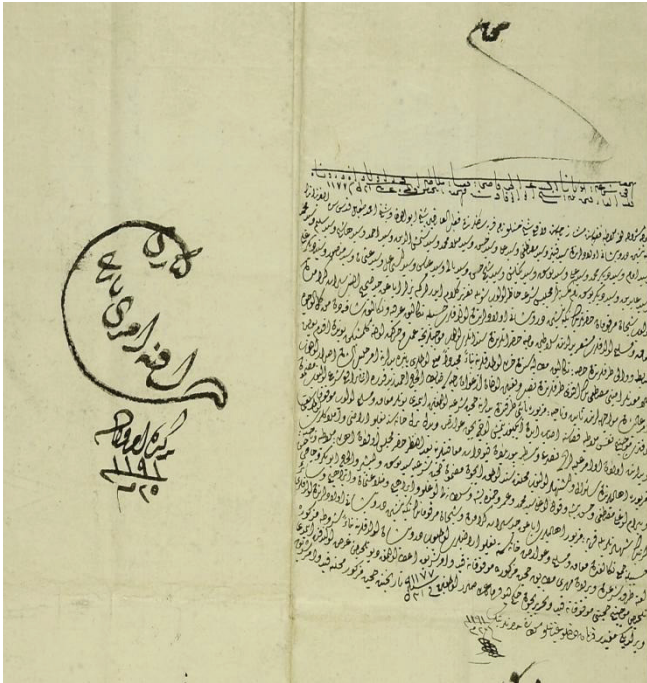
zaviyesinin zaviyedarlığı vakıf evlatlarından, babadan oğula geçmektedir. Kanunlar gereğince mutasarrıfı (yöneticisi) ve bu fermanın yazılışına sebep olan Seyyid Ali, diğer Ali, Yusuf, Hüseyin ve Kanber fiilen burada mutasarrıf olmakla beraber benim tahta çıkmam nedeniyle ellerindeki eski beratı getirerek yenilenmesini istedikleri için bu beratı onlara verdim ve gidip o zaviyede eski düzen üzere mutasarrıf olun ve vakfın devamı için duanızı eksik etmeyin, buyurdum. Böyle emrettim ve tuğramı bastım. Herkes buna riayet etsin. 1117/1705 senesinin Rebiü'l-Âhir ayının ortaları.

Beratın arka kısmında: “Gerektiği şekilde ilgili yere kaydolundu 1117” ibaresi bulunmaktadır.

Ek-3: Şeyh Hasan evlatlarının vergiden muaf olmaları hakkında dilekçe

Vech-i meşruh üzere Malatya kazasının Müşar nâhiyesinde vâki Şeyh Hasanlu nâm karye sâkinlerinden kutbu'l-ârifin Şeyh Ebü'l-Vefâ ve Şeyh Ahmed Tavîl kuddisse sirruhu'l-azizânın tekyenişin ve dervîşânı evlâdlarından Seyyid Kanber ve Seyyid Mustafa ve Seyyid Ali ve Seyyid Hasan ve Seyyid Molla Mehmed ve Seyyid Şemseddîn ve Seyyid Ahmed ve Seyyid Hâşim ve Seyyid Selîm ve Seyyid Mehmed ve Seyyid İmam ve Seyyid diğer Mehmed ve Seyyid Ali ve Seyyid Yusuf ve Seyyid Bektâş ve Seyyid Şeyh Hasan ve Seyyid Bâlî ve Seyyid Abbas ve Seyyid İsmail ve Seyyid

Osman ve Seyyid Mansur ve Seyyid diğer Ali ve Seyyid Abidîn ve Seyyid diğer Yusuf nâm kimesneler meclis-i şer’de hâzır olup, şöyle takrir-i kelâm ederler kim, bizler eben an ceddin sa h i h u ’ n - n e s e b sâdât-ı kirâmdan olup şeyhân-ı merkûmân hazretlerinin tekyenişin ve dervîşânı evlâdlarında oldukları hasebiyle tekâlif-i örfiye ve tekâlif-i şâkkeden min külli'l-vücûh muâf ve müsellemler olduklarını müşir

yedlerinde salâtın-i mâziye hazretlerinden senedâtları olup muceblerince amel ve hareket oluna gelmiş iken bundan akdem bâzı zâbit ve vâli taraflarından hisse-i tekâlif mütalebesinden hâlî olmadıklarına binâen müceddeden men' olunmaları bâbında yedlerine emr-i celilü'ş-şân ısdâr olunup hâlen ma'denler emîni Mustafa Beg Efendi taraflarından nasb ve tâyin olunan Erguvan nâhiyesi zâbiti el-Hâc Ahmed -zîde kadruhu- âti? râfi'-ı şer' olunup mazmûn-ı emr-i âlişân muvâcehelerinde sâbit ve nâhiye-i mezbûre nâibi tarafından yedlerine hüccet-i şer'iyye olmağın imdi bunlar muâf ve müsellemler olup mevkûfât defteri mucibince nefis-i Malatya kazâsına isâbet eden iki yüz yetmiş üç buçuk avârız ...hânesine bağılı arâzi ve emlakları olmadığı ve yedlerinde olan evâmîr-i aliyyelerde tasrih ve tastîr buyurulan kuyudât-ı muâfiyetlerine ba'de'n-nazar hâzır-ı meclis olan ahâli-yi Malatya ve nâhiye-i mezbûre ahâlilerinden suâl ve istişhâd olunup mahallinde sened olmak için mazmûn-ı hüccet-i şer'iyye Seyyid Yusuf ve Beşîr ve el-Hâcc Ebubekir ve Hacı Hasan ve Behram Oğlu Mustafa Ve Hasan Beşe ve Kuloğlu Seyyid Mehmed ve Ömer ve Hamza Beşe ve Sultan Veli oğlu ve İbrahim ve Molla Osman ve İbrahim vesâirlerinin şehâdetleriyle karye-i mezbûr ahâlilerinden eben an ceddin sâdât-ı kirâmdan ve şeyhân-ı merkûmânın tekyenişin ve dervîşânı evlâdlarından oldukları hasebiyle tekâlifden muâf ve müsellemler ve avârız hânesine bağılı arazileri olmayup dervîşân olduklarına binâen şurût-ı mezkûre üzere taraf-ı şer'den verilen mühri mutâbık hüccet-i mezkûre mevkûfâta kayd ve emr-i şerif i'tâ olunmak ve bu telhîs arz olundukda, imdi telhîs mucibince hücceti mevkûfâta kayd ve tahrir için hükûm deyu fermân-ı âlî sâdır olmağın fi 21 N. Sene 1177 tarihinde hüccet-i mezkûr mahalline kayd ve emr-i şerif verildiği mukayyeddur. Fermân devletlu inâyetlu sultânım hazretlerindedir. Fi 20 M. Sene 1191

Hilâfına kayd var mıdır?

Hilâfına kayd ve emr-i şerif verildiğinin kaydı mevkûfâtda bulunmamıştır. Emr u fermân devletlu inâyetlu sultanım hazretlerindedir. Fi 21 M. Sene 1191

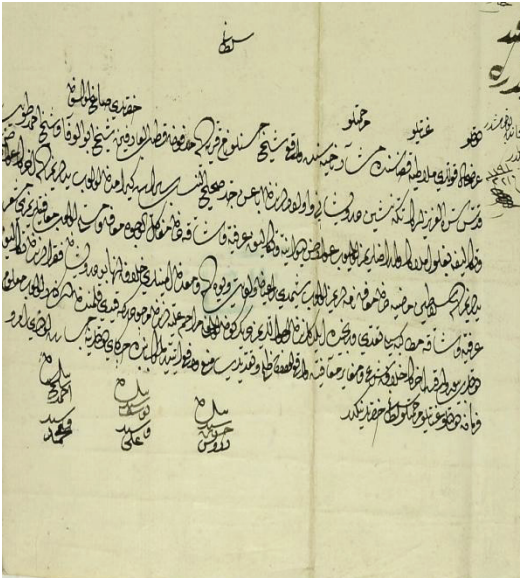
Günümüz Türkçesine Çevirisi

Açıklandığı üzere, Malatya kazasının Müşar nahiyesinde bulunan Şeyh Hasanlı köyünün halkından Ebü'l-Vefa ve Şeyh Ahmed Taval hazretlerinin tekkenişin ve dervîşlerinin evlatlarından Seyyid Kanber, Seyyid Mustafa, Seyyid Ali, Seyyid Hasan, Seyyid Molla Mehmed, Seyyid Şemseddin, Seyyid Ahmed, Seyyid Haşim, Seyyid Selim, Seyyid Mehmed Seyyid İmam, Seyyid diğêr Mehmed, Seyyid Ali, Seyyid Yusuf, Seyyid Bektaş, Seyyid Şeyh Hasan, Seyyid Bâli, Seyyid Abbas, Seyyid İsmail, Seyyid Osman, Seyyid Mansur, Seyyid diğêr Ali, Seyyid Abidin ve Seyyid diğêr Yusuf isimli kişiler mahkemeye gelerek şöyle dediler: Bizler babadan ve dededen beri peygamber soyundan ve burada mezarı bulunan kişilerin tekkelerinin tekkenişin ve dervîşlerinin evlatları olduğumuzdan dolayı resmi vergiden muafız.

Elimizde bu konuda daha önceki padişahlardan alınmış senetlerimiz olmasına rağmen bazı subay ve valiler bizden vergi istemektedirler. Bu durumun düzeltilmesi için ellerine muaf olduklarına dair belge de vardır. Madenler Emini Mustafa Bey tarafından tayin edilen Erguvan Nahiyesi Subayı Hacı Ahmet mahkemeye çağrılmış ve bu konu sorulmuştur. Bu şahsın ifadesiyle bu kişilerin vergiyi gerektirecek bir mallarının olmadığı anlaşılmıştır. Bunların ellerindeki muafiyet belgeleri oradaki ahali huzurunda incelenmiş olup bu kişilerin baba ve dededen beri Seyyidlerden oldukları ve bu iki büyük insanın tekkelerindeki görevlilerin ve dervişlerin çocukları oldukları sabit olduğundan kendilerine 1191 senesinde emr-i şerif verildiği defterlerde kayıtlıdır. Ferman merhametli efendimindir.

Ek-4: Şeyh Hasan evlatlarının vergiden muaf olmaları hakkında dilekçe

Devletlu İnâyetlu Merhametlu Sultânım

Arzihâl-i kulları, Malatya kazasında Müşar nâhiyesinde vâki Şeyh Hasanlu nâm karyede medfûn kutbu'l-ârifin Şeyh Ebü'l-Vefâ ve Şeyh Ahmed Tavil kuddise sirruhu'l-azizlerin tekyenişin ve dervişânı ve evlâdlarından eben an ceddin sahihu'n-neseb sâdât-ı kirâmdan olup yedimizde âharın avârızı ve tekâlîfe bağlı emlak ve arazilerimiz olmayup avârız-ı divâniye ve tekâlif-i örfiye ve şakkadan min külli'l-vucûh muâf ve müsellemlerimiz muafiyetlerimizi müş'ir yedlerimizde salâtin-i mâziyeden muâfnâmelerimiz olup, şimdi a'yân-ı vilâyet ve voyvoda ve ma'den emînleri

hilâf-ı inhâ bu dervişân fukarâmızdan tekâlif-i örfiye ve şakka mutalebesiyle teaddî ve rencide eylediklerinden ahvalleri diğer güne olmağı merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki, kaydı kaleminden derkenâr olup ma'lum-ı devletleri buyuruldukdâ âherin hilâf-ı şer' ve muğâyır-ı muafiyete vâki olan zulüm ve teaddisi men' u def' etdirilmek bâbında hâk-ı pây-ı devletlerine cesâret olundu. Emr u fermân devletlu inâyetlu merhametlu sultânım hazretlerindir.

Bende: Seyyid Derviş Hüseyin

Bende: Seyyid Yusuf ve Seyyid Ali

Bende: Şeyh Ahmed ve Seyyid Mehmed

Günümüz Türkçesine Çevirisi

Devletin sahibi, yardımsever ve merhametli Sultanım,

Aciz kulunuzun isteği şudur; bizler Malatya Kazası Muşar Nahiyesinde bulunan Şeyh Hasanlı Köyü'nde mezarları bulunan Ebü'l-Vefa ve Şeyh Ahmed Taviil hazretlerinin tekkenişin ve dervişlerinin evlatlarındanız ve babadan ve dededen beri Seyyid olup, elimizde vergiyi gerektirecek bir emlak ve arazilerimiz bulunmamaktır. Bu yüzden vergiden muaf olup elimizde muaf olduğumuza dair resmi belgelerimiz bulunmaktadır. Şimdi ise, gerek vilayetin ileri gelenleri gerek Voyvoda ve Maden Eminleri resmi emrin aksine bu fakir dervişlerden vergi almak için onlara baskı yapmaktadırlar. Bizler bu zulüm ve baskının üzerimizden kaldırılması ve muafiyetimizin temini için size rica etme cesaretinde bulunduk. Ferman ve emir merhametli sultanım hazretlerinizdir.

Kulunuz ve hizmetkârınız: Seyyid Derviş Hüseyin

Kulunuz ve hizmetkârınız: Seyyid Yusuf ve Ali

Kulunuz ve hizmetkârınız: Şeyh Ahmed ve Seyyid Mehmed